

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI ÎN CAZUL APLICĂRII MĂSURII PREVENTIVE

Anatolie ANDRONACHE,

șef adjunct al Catedrei „Științe penale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Summary

The most dangerous form of crime is the power elite represents a criminalization of politics and politicization of crime. Due to corruption and democracy, which opens doors for political criminals penetrate into all spheres of activity of a State, the most senior. They are not intended aim of achieving prosperity of the country, society and the individual citizen or the interests of society as such will not be higher than personal ones. Once there is such a power elite society must be ready to chaos, anarchy, their interests are above what any other interests. And to achieve these interests is guided by the principle that the end justifies the means if the purpose is noble. And its noble purpose is something other than personal enrichment.

O societate contemporană, democratică este astăzi de neconceput în afara problemei drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Gradul de maturitate democratică se măsoară prin grija statului respectiv de a proteja ceea ce are mai sfânt orice individ, și anume drepturile lui naturale, legate de viața și libertatea personală.

Pe parcursul ultimelor decenii Republica Moldova a aderat la și ratificat principalele instrumente internaționale, atât universale, cât și regionale, în domeniul drepturilor omului, exprimându-și astfel atașamentul față de aceste valori ale umanității, necesare în mod indispensabil pentru existența unui stat democratic.

Prin această opțiune, s-a declarat deschis intenția statului nostru de a se integra în comunitatea internațională, în noua ordine internațională, bazată pe ideile păcii, securității, libertății, garantării, promovării și protejării drepturilor omului.

Importanța promovării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova a fost și va rămâne un factor vital pentru afirmarea valorilor democrației și consolidării independenței și suveranității tânărului nostru stat.

Constituția Țării noastre¹ declară că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”. Iar articolul

¹ Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994, art.1.

4 declară că „dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”.

Fără îndoială, unul dintre cele mai importante titluri din Constituția Republicii Moldova este titlul II, denumit „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, care cuprinde un număr impunător de articole – 45.

Conceptul de libertate are o accepțiune filosofică și o accepțiune juridică. Ca o categorie filozofică, libertatea este o modalitate de comportare a oamenilor în raport cu determinismul obiectiv al vieții sociale, o expresie a raportului în care se află activitatea oamenilor față de necesitate și legile obiective ale naturii și societății².

În accepțiunea juridică, libertatea este o valoare socială promovată, dezvoltată și ocrotită de normele juridice, în sensul că personalitatea omului își găsește afirmarea în libertățile consacrate și asigurate de ordinea de drept.

Ocrotirea juridică a drepturilor și libertăților persoanei se realizează în măsura în care exercitarea lor în interes propriu nu contravine intereselor generale ale societății, a ordinii de drept constituționale.

Tocmai din dorința de a se evita extremele, starea de libertate a persoanei face obiectul reglementării normelor de drept, care îi stabilesc conținutul și îi determină întinderea, consacrandu-se un „status libertatis” al persoanei.

În lumina art.25 din Legea fundamentală, libertatea individuală privește libertatea fizică a persoanei, dreptul său de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi reținută, arestată sau deținută, decât în cazurile și formele expres prevăzute de Constituție și de alte legi.

A acțiunile autorităților publice competente privind restabilirea ordinii de drept trebuie reglementate în mod riguros, astfel încât libertatea individuală să fie pe deplin respectată și nici o persoană nevinovată să nu fie victima unor acțiuni abuzive.

Pentru aceasta este necesar a se realiza siguranța persoanei, noțiune ce exprimă ansamblul garanțiilor care protejează persoana în cazurile când autoritățile publice competente iau anumite măsuri ce vizează libertatea individuală, garanții care asigură luarea acestor măsuri cu respectarea dispozițiilor legale.

Libertatea individuală are o sferă mai cuprinzătoare decât siguranța persoanei, care constituie o garanție a libertății individuale în ce privește legalitatea măsurilor care pot fi luate de autoritățile publice, în cazurile și în condițiile strict prevăzute de lege.

² V. Păvăleanu, *Limitarea și privarea de libertate ca măsuri penale*, Iași, 1997, p. 5.

Rezultă deci că aceste prevederi urmăresc protejarea libertății persoanei fizice și, în mod deosebit, interzicerea oricărei arestări sau dețineri arbitrare, armonizându-se cu dispozițiile noastre constituționale și procesual-penale.

În vederea desfășurării în bune condiții a procesului penal, potrivit scopului acestuia – constatarea la timp și în mod complet a tuturor faptelor care constituie infracțiuni și tragerea la răspundere penală a celor vinovați, reglementările în materie au prevăzut și anumite mijloace de constrângere, concretizate în principal în măsurile preventive.

Dacă sunt temeuri legale³ de a aplica măsura preventivă privativă de libertate, reprezentantul organului de urmărire penală (în privința bănuțului) sau procurorul (în privința învinutului, sau de a prelungi durata ținerii sub arest) înaintează un demers judecătorului de instrucție pentru a decide aplicarea măsurii arestării preventive sau a arestului la domiciliu.

Conform prevederilor art.186 alin.(2) C.pr pen ținerea persoanei în stare de arest preventiv în faza urmăririi penale până la trimiterea cauzei în judecată nu va depăși 30 de zile, cu excepția cazurilor prevăzute de Codul de procedură penală. Totuși, în cadrul urmăririi penale, arestarea preventivă nu poate depăși în total pentru minori 4 luni, iar pentru adulți – 12 luni. Asupra arestării s-a stabilit controlul judiciar, și, dacă este necesar, prelungirea măsurii arestării preventive de fiecare dată se face până la 30 de zile.

Totodată, persoana arestată preventiv, apărătorul ei și, după caz, reprezentantul legal au posibilitatea de a ataca temeiul arestării în instanța de judecată ierarhic superioară.

În același timp, prin lege s-a prevăzut o serie de garanții pentru persoana față de care se ia măsura preventivă, în sensul că aceasta nu poate fi luată decât cu respectarea condițiilor prevăzute expres de lege, de anumite organe judiciare, după o procedură specială și pentru anumite termene.

Măsurile preventive au menirea de a preîntâmpina sau de a înlătura situații de pericol pentru procesul penal care tind să împiedice aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei penale.

Cea mai dură măsură preventivă care poate fi aplicată în cadrul procesului penal bănuțului, învinutului sau inculpatului este arestul preventiv, cu o frecvență aplicabilitate în Republica Moldova.

Arestarea preventivă este o măsură procesuală preventivă privativă de libertate, care constă în lipsirea de libertate a unei persoane în cazurile și cu procedura strict prevăzută de lege, înainte de soluționare definitivă a unei cauze penale pentru a se asigura buna desfășurare a

³ Codul de procedură penală al RM din 14.03.2003, art.176.

procesului penal ori pentru a se împiedica sustragerea bănuțului, învinutului sau inculpatului de la urmărirea penală, de la judecată ori de la executarea pedepsei⁴.

Prin „cazurile și procedura prevăzută de lege” trebuie să înțelegem atât reglementările naționale (Constituția, Codul de procedură penală ș.a), cât și reglementările internaționale la care Republica Moldova este parte.

Luarea măsurii arestării preventive presupune îndeplinirea cumulativă a mai multor condiții de ordin substanțial și de ordin formal ce constituie tot atâtea garanții ale inviolabilității persoanei. Chiar dacă sunt îndeplinite aceste condiții, luarea măsurii arestării preventive este subordonată realizării scopului specificat de prevederile art.175 alin.(2) C.pr.pen.

Libertatea individuală, ca de altfel toate libertățile umane, nu este absolută și urmează a se realiza în coordonatele impuse de ordinea de drept. Încălcarea ordinii de drept îndreptățește autoritățile publice și persoanele împuternicite să intervină pentru restabilirea legalității. Aceste acțiuni ale autorităților publice trebuie să fie circumscrise unor reguli ferme și clar delimitate pentru a asigura persoanei ocrotirea juridică necesară.

Arestarea preventivă și măsurile preventive de alternativă arestării (arestarea la domiciliu, liberarea provizorie a persoanei pe cauțiune și liberarea provizorie a persoanei sub control judiciar) pot fi aplicate numai conform hotărârii instanței de judecată emise, atât în baza demersului procurorului, cât și din oficiu când judecă cauza respectivă.

Deci măsurile preventive au menirea de a preîntâmpina sau de a înlătura situații de pericol pentru procesul penal care tind să împiedice aflarea adevărului și justa soluționare a cauzei penale.

Luarea măsurii arestării preventive în mod nechibzuit poate afecta însă buna înfăptuire a justiției. De aici rezultă grija ce trebuie manifestată în privința respectării cadrului legal în care poate fi dispusă măsura preventivă dată.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului⁵ statuează că „nici o persoană nu poate fi lipsită de libertatea sa”, exceptând anumite situații, printre care și ipoteza arestării preventive (paragraful 1).

O persoană poate fi arestată atunci când există motive verosimile de a bănuți că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a o împiedica să săvârșească o infracțiune sau să

⁴ Constantin Sima, *Arestarea preventivă*, București, 2002, p. 3.

⁵ Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale adoptată la Roma la 04.11.1950, în vigoare pentru RM din 12.09.1997, art.5.

fugă după săvârșirea acesteia (paragraful 1c).

În raport cu prevederile art.25 alin.(2) al Constituției Republicii Moldova potrivit cărora arestarea unei persoane este permisă numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege, mai trebuie precizat că circumstanțele concrete în care se poate dispune arestarea sunt cele stabilite sau prevăzute de Legea procesual-penală.

Prin „cazurile și cu procedura prevăzută de lege” urmează să înțelegem cazurile prevăzute de art.176 - 177 C.pr.pen.

Deci pentru a lua măsura arestării preventive este suficient ca organul judiciar să constate pe baza de indici serioase posibilitatea ivirii oricăreia din ipotezele prevăzute de art.176 alin.(1) C.pr.pen. și care constituie situații de pericol pentru realizarea procesului penal: pericolul ascunderii bănuțului, învinuțului sau inculpatului de la organul de urmărire penală sau de instanța de judecată, pericolul de compromitere a probelor împiedicând stabilirea adevărului în procesul penal, pericolul comiterii unei noi infracțiuni ș.a.

În temeiul art.176 alin.(2) C.pr.pen. se poate dispune arestarea preventivă și măsurile preventive de alternativă arestării când bănuțului, învinuțului sau inculpatul a săvârșit o infracțiune pentru care legea penală prevede pedeapsa privativă de libertate pe un termen mai mare de 2 ani, iar în cazul săvârșirii unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa privativă de libertate pe un termen mai mic de 2 ani ele se aplică dacă învinuțului sau inculpatul a comis cel puțin una din acțiunile prevăzute în alin.(1) al aceluiași articol.

Chiar dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art.176 alin.(1) și (2) C.pr.pen. organul judiciar va recurge la această măsură numai dacă arestarea preventivă este necesară pentru realizarea cu succes a scopurilor specificate în dispozițiile art.1 C.pr.pen (scopul procesului penal) și în art.175 alin.(2) (scopul măsurilor preventive).

Analizând, se poate observa că în privința arestării preventive legislația penală și procesual-penală a Republicii Moldova este mai exigentă decât cerințele Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Dacă reglementarea internațională prevede că săvârșirea unei infracțiuni constituie un temei suficient pentru arestarea unei persoane, legislația țării noastre a introdus în plus și alte condiții, cu valoare de garanții suplimentare, menite să asigure protejarea individului împotriva arbitrajului.

În acest scop, prevederile art.176 alin.(2) C.pr. pen. impun ca infracțiunea săvârșită să prezinte o anumită gravitate, materializată într-un anumit minimum de pedeapsă și să existe un pericol pentru ordinea publică, determinat de lăsarea în libertate a infractorului. Toate aceste condiții trebuie îndeplinite cumulativ și dovedite.

Arestarea preventivă este o măsură extrem de gravă, care reprezintă o limitare importantă a libertății individuale.

De aceea trebuie stabilite garanții speciale pentru ca utilizarea ei abuzivă să nu aducă atingere libertății și siguranței persoanei.

Pentru a vedea care sunt aceste garanții, în dreptul nostru actual trebuie combinate prevederile art.25 din Constituție cu art.5 din Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

Prima garanție stabilită în favoarea persoanei este caracterul excepțional al arestării preventive.

O a doua garanție stabilită pentru a proteja libertatea și siguranța persoanei este aducerea la cunoștința acesteia a învinuirii care i se aduce „în cel mai scurt termen” într-o limbă pe care o înțelege și în prezența unui avocat ales sau numit din oficiu.

A treia garanție este stabilită de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului în art.5 paragraful 3 care arată că „orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1 lit.c) din prezentul articol trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit de lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare”.

O altă garanție a libertății individuale și a siguranței persoanei este dreptul arestatului de a se plânge judecătorului asupra legalității mandatului de arestare. Conform art.312 C.pr.pen., controlul judiciar al legalității încheierii judecătorului de instrucție privind măsurile preventive aplicate și prelungirea duratei lor se efectuează de către instanța de judecată ierarhic superioară într-un complet format din 3 judecători.

Instanța de recurs este obligată de a judeca recursul în decurs de 3 zile din momentul primirii lui.

O altă garanție se referă la prevederile Codului de procedură penală ce reglementează modul și durata de aflare a persoanei în stare de arest preventiv.

Astfel, termenul de ținere a persoanei sub arest preventiv trebuie să corespundă scopurilor pretinse la alegerea și aplicarea unei măsuri preventive care sunt prevăzute de lege⁶ și anume că arestarea preventivă are scopul de a preveni eventuala sustragere a persoanei de la urmărirea penală și judecată, încercările acesteia de a împiedica stabilirea adevărului în procesul penal ori de a comite acțiuni criminale, precum și scopul de a asigura executarea sentinței.

În art.186 alin.(3) C.pr.pen. e stipulat că durata limită admisibilă de legea procesual-penală a ținerii învinuitului în stare de arest preventiv la faza urmăririi penale poate fi prelungită până la 12 luni, dacă persoa-

⁶ Legea RM cu privire la arestare preventivă nr.1226- XIII din 27.06.1997, art.2.

na este învinuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă de până la 25 de ani sau detențiune pe viață.

Deci putem spune că potrivit prevederilor art.186 C.pr.pen. durata limită admisibilă a ținerii persoanei în stare de arest preventiv la faza urmăririi penale este de cel mult 12 luni.

Însă dat fiind faptul că măsura preventivă privativă de libertate poate fi aplicată în cursul ambelor faze procesual-penale este cert faptul că legislația procesual-penală admite în unele cazuri ca durata de detenție preventivă să depășească termenul maximal stabilit.

Constituția Republicii Moldova în art.25 alin.(4) prevede că „termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța de judecată în condițiile legii, cel mult până la 12 luni”.

Astfel, suntem în prezența unei situații în care prevederea unei legi organice (a Codului de procedură penală care admite detenția pe o perioadă în unele cazuri mai mare de 12 luni) contravine prevederilor Legii Supreme – Constituției – art.25 alin.(4) al căreia stabilește strict limita de 12 luni, fără o posibilitate de derogare de la ea.

Deci, în concluzie, este clar că orice depășire a termenului stabilit de ținere a persoanei în stare de arest preventiv aduce atingere unor libertăți fundamentale și anume libertății individuale și siguranței persoanei, care conform legii sunt inviolabile și apărate de către stat.

Legislația procesual-penală acordă un loc primordial printre procedurile speciale procedurii în cauzele penale privind minorii, adică în privința persoanelor care, la momentul săvârșirii infracțiunii, nu au împlinit vârsta de 18 ani, și anume că la soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în fiecare caz se pune în discuție, în mod obligatoriu, posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere conform dispozițiilor art.184 C.pr.pen.

Iar reținerea minorului, precum și arestarea lui preventivă în baza temeiurilor existente pot fi aplicate numai în cazuri excepționale, când au fost săvârșite infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave⁷.

În concluzie, se poate de afirmat că măsura preventivă privativă de libertate este cea mai gravă măsură preventivă, aplicată în caz de necesitate persoanei și această gravitate obligă organele judiciare și persoanele împuternicite de aplicarea ei la o înaltă responsabilitate și de a lua toate măsurile necesare în scopul neadmiterii lezării drepturilor fundamentale ale omului, care sunt ocrotite de legile atât naționale, cât și internaționale.

În prezent în lume sunt recunoscute mai mult de 60 de drepturi ale omului cărora le sunt consacrate un număr impunător de instrumente

⁷ Codul de procedură penală al RM din 14.03.2003, art.477.

juridice internaționale, regionale și de mecanisme de protecție, a căror respectare este vegheată de multiple organisme internaționale.

Republica Moldova s-a declarat un stat democratic, suveran și independent, fapt ce a determinat alinierea Moldovei la standardele internaționale și în ce privește protecția și garantarea drepturilor omului, a ființei umane.

Numai prin respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale fiecărei persoane, marile probleme ale contemporaneității precum dezvoltarea economică și socială, independența națională, securitatea, debarasarea cu desăvârșire de totalitarism își pot găsi o temeinică și durabilă soluționare.

Bibliografie

1. Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale adoptată la Roma la 04.11.1950, în vigoare pentru R. Moldova din 12.09.1997.
2. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994.
3. Codul de procedură penală al RM din 14.03.2003.
4. Legea RM cu privire la arestarea preventivă nr.1226- XIII din 27.06.1997.
5. Constantin Sima, *Arestarea preventivă*, București, 2002.
6. V. Păvăleanu, *Limitarea și privarea de libertate ca măsuri penale*, Iași, 1997.